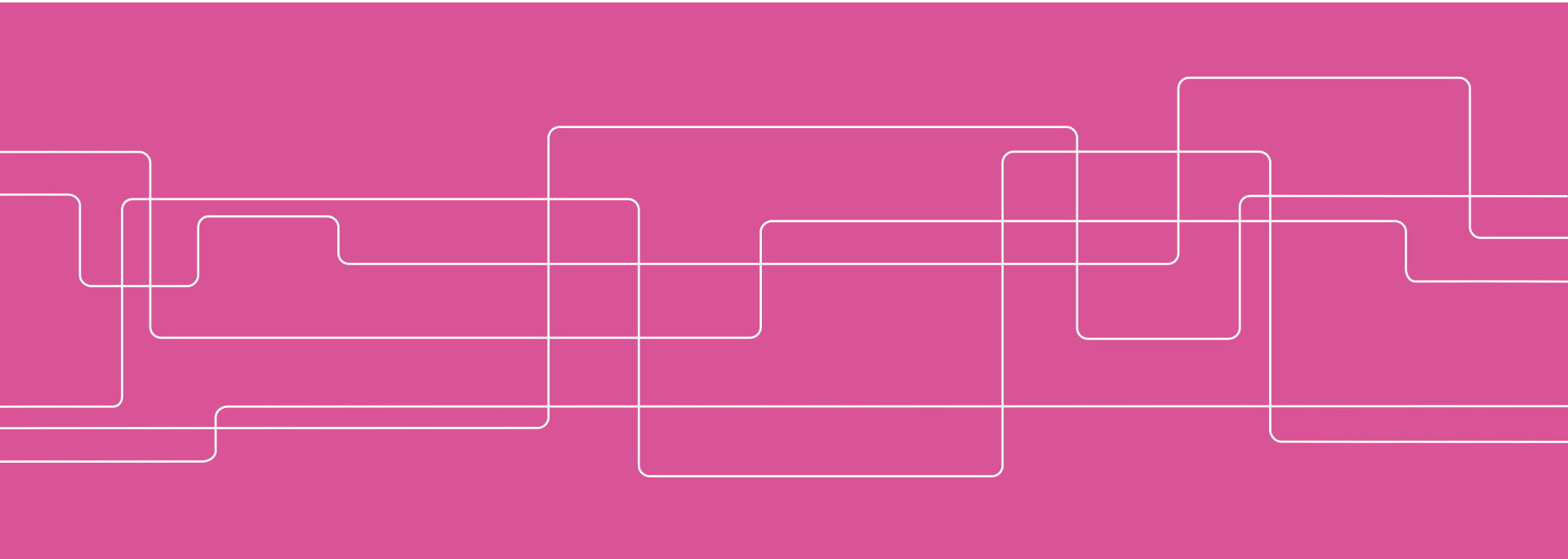

Introduktion till etik

Barbro Fröding
Föreläsning 1
BB1010, VT 2020

Syftet med våra föreläsningar och seminarium

Som ni märker redan efter den här korta reflektionen är det svårt att veta hur man ska göra...

Ökad medvetenhet kring etiska frågor

- Ifrågasätta
- Problematisera
- Analysera

Vi vill bidra med "tankeredskap", så att ni bättre kan hantera och tänka kring etiska problem som angår er professionellt och privat.

- Tillämpa etiken genom att diskutera etiska frågeställningar inom bioteknologin.

Introduktion till etik

- Orden etik och moral – olika användningar
- Relationen mellan etik och juridik
- Fakta och värderingar
- Relativism: moral som en fråga om tycke och smak
- Vad är normativ etik?

(Detalj ur fresken 'Skolan i Athen' av Rafael. Bilden visar Platon och Aristoteles. Målad 1509-1511).

3 normativa teorier

Teorierna skiljer sig åt i sin syn på vad avgör om en handling är moraliskt riktig:

1. Utilitaristen: handlingens konsekvenser.
2. Pliktetikern: föreligger det en plikt att utföra handlingen.
3. Dygdeetikern: skulle handlingen utföras av en person med god (dygdig) karaktär.

Grupp 1 - Utilitarism

Utilitarism ingår i en grupp av konsekvensetiska teorier

Gemensamma drag hos konsekvensetiska teorier; handlingars moraliska värde bedöms utifrån deras konsekvenser - motiv och avsikter är irrelevanta

Grundläggande princip: "Maximera summan av det goda"

Viktiga ingredienser i utilitarismen:

- Fokus på *konsekvenser*
 - En handling är rätt om dess *konsekvenser* är de bästa,
 - Maximering av *nytta* (utility)
- *Opartiskhet*

Utilitarism

Förgrundsfigurer:

- Jeremy Bentham (intensitet och varaktighet)
- John Stuart Mill (kvalitet)
 - Högre och lägre njutningar, exemplet med Sokrates och grisen

Kännande varelser – även (vissa) djur ska räknas

Nyttomaximering – Vad är nytta?

Vad det är som ska maximeras varierar mellan de olika varianterna. Några exempel:

- Lycka/lust/njutning – hedonistisk utilitarism
- Önskeuppfyllande - preferensutilitarism
- Lista med objektiva värden – t ex välfärdsutilitarism och ideell utilitarism

Opartiskhet

Nyttan är lika mycket värd oavsett vem den kommer till del – mig, mina vänner, min familj eller okända människor i framtiden.

= jämlikhet, ingen är mer värd än någon annan.

Alla räknas som en och ingen för mer än en

Samtidigt har jämlik fördelning ingen plats i ett utilitaristiskt resonemang.

Exemplet med de två världarna...

Handlingsutilitarism och regelutilitarism

Utilitarismen genererar ibland "absurda" slutsatser, som stämmer dåligt med våra moraliska uppfattningar.

- Vissa utilitarister accepterar detta, då den utilitaristiska principen skall vägleda varje enskild handling = handlingsutilitarism (act utilitarianism).
- Andra utilitarister anser istället att den utilitaristiska principen skall användas för att generera *handlingsregler* (tumregler) som om de efterlevs tillsammans leder till maximal nytta = regelutilitarism (rule utilitarianism).

Vanliga invändningar mot utilitarismen

- Respekterar inte människolivets okränkbarhet
- Respekterar inte "personers åtskillnad", utan klumpar ihop all nytta
- Anser att ändamålet helgar medlen
- Ingen absolut respekt för mänskliga rättigheter?
- Tillåter inte premiering av familj och vänner (opersonlig)
- Nyttjämförelser mellan individer är omöjliga, svårt att väga olika nyttor mot varandra
- Svårt att överblicka konsekvenserna av handlingar (möjligt svar; lämpligt riktighetskriterium men kanske inte bästa beslutsmetoden)
- Lyckomonster (invändning mot främst hedonism)
 - Tänk er ett genmodifierat lyckomonster... inte så tilltalande

Grupp 2 - Pliktetik

- Det finns typer av handlingar som är antingen påbjudna, förbjudna eller tillåtna (utan att vara påbjudna). Man handlar rätt om man inte bryter mot plikter.
- Moralen kan inte ha sin grund i t.ex. önskningar eller behov, som varierar från en individ till en annan.
- Den moraliska principen måste alltså vara universaliserbar.
- Pliktetik kallas också för deontologi.
- Förgrundsfigur: Immanuel Kant

Plikter är kategoriska

Kategoriska imperativ och hypotetiska imperativ

Imperativ = uppmaning

Moraliska plikter är kategoriska, de är inte villkorade av andra målsättningar.

Ex:

- (1) Ljug inte, om du vill bli omtyckt. (Villkorat)
- (2) Ljug inte! (Kategoriskt)

Vi har inte plikter för att vi vill uppnå något annat, utan plikterna föreligger oavsett vad vi vill eller önskar.

Vad gör något till en plikt?

Kants svar: ett antal absoluta plikter följer ur det Kategoriska Imperativet (KI)

En vanlig formulering av KI:

Handla bara enligt en maxim som är sådan att du samtidigt kan vilja att den skulle bli allmän lag. (maxim = handlingsregel)

Maximer skall alltså kunna universaliseras, dvs man skall kunna tänka sig att alla agerar likadant i samma situation.

Vilka plikter finns?

Vanliga uppfattningar:

- Aldrig döda oskyldiga människor.
- Aldrig ljuga.
- Aldrig bryta löften.
- Aldrig behandla andra människor som medel/verktyg, utan som "mål i sig själva". (en form av KI)

Problem för pliktetiken

Plikter anses ofta vara absoluta, utan undantag. Är detta hållbart?

Hur skall man göra när två plikter hamnar i konflikt?

- Ross: prima facie-plikter (vid första påseendet) och kvarstående plikter (all things considered)
- Williams: bortprioriterade prima facie-plikter övergår i restplikter

Grupp 3 - Dygdetik

- Fokus på vilka *karaktärsdrag* som gör en person god, snarare än på vilken handling som är rätt i en given situation.
- En dygdig person *motiveras* att handla av att det vore "rättvist", "ärligt", "generöst" osv.
- Dygder är karaktärsdrag, något man kan *lära* sig:
 - Exempel: mod, givmildhet, vänskaplighet
- Om man lever i enlighet med dygderna så lever man det goda livet - Eudaimonia
- Förgrundsfigur: Aristoteles

Kriteriet för vad som är en dygd

Förslag på dygder: välvilja, ärlighet, mod, rättrådighet, rättvisa, återhållsamhet, givmildhet, lojalitet, vänskaplighet.

Vad kännetecknar en dygd? Exempel på svar:

- Dygder får oss att "blomstra", leva ut vår mänskliga natur.
- Dygder väcker vår oförställda beundran.
- Dygder är egenskaper som har med vårt förnuft att göra.
- Dygder är egenskaper som är bra för oss själva och samhället

Hur ska man agera? Moraliska förebilder och personer vi beundrar.

Varför vill man vara dygdig?

Alla rationella människor vill vara lyckliga

Att vara dygdig är det enda sättet att bli lycklig – att leva det goda livet

- Eudaimonia

Dygdena är inte rent instrumentella

- Att göra det rätta *är* att leva det goda livet
- Du gör det frivilligt och med glädje för du vet att det är det bästa du kan göra

Problem för dygdetiken

- Dålig handlingsvägledning
- Elitistisk